

De zeventiende-eeuwse zeeheldenportrettenreeks van Abraham Westervelt

Al vele jaren hangen in de permanente opstelling van de afdeling Nederlandse geschiedenis van het Rijksmuseum twee paneeltjes van circa 40 x 30 cm, voorstellende de zeventiende-eeuwse zeeofficieren Jacob van Wassenaer Obdam en Cornelis Tromp. Op grond van het monogram A.W. zijn de schilderijtjes altijd toegeschreven geweest aan de marineschilder Abraham Willaerts. Het is echter aannemelijk dat beide portretjes van de hand zijn van een veel minder bekende schilder, wiens naam dezelfde beginletters heeft: Abraham Westervelt.¹

Abraham Willaerts (ca. 1603–1669) was de oudste zoon van de bekende Utrechtse marineschilder Adam Willaerts. Hij was net als zijn vader in de eerste plaats vervaardiger van fraaie 'marines', maar hield zich daarnaast ook bezig met het schilderen van portretten.² De aan hem toegeschreven beeltenissen vertonen onderling grote verschillen.³ Enige portretten van zeventiende-eeuwse vlootvoogden, zoals de paneeltjes in het Rijksmuseum, zijn bekwaam geschilderd, maar het zijn navolgingen van door andere kunstenaars vervaardigde oorspronkelijke portretten. Daarentegen bestaan er beeltenissen van andere personen, voluit gesigneerd door Willaerts, die van een andere hand lijken. Daar is duidelijk geen navolger aan het werk, maar een portrettist die naar het leven schildert.

De zeeheldenportretten zijn voor zover een

signatuur valt te ontdekken voorzien van het monogram A.W. Andere portretten van Willaerts zijn gesigneerd Ab. Willa(e)rts of met het monogram AV. Dit deed het vermoeden rijzen dat de zeeheldenportretten niet door Willaerts zijn vervaardigd, maar door een schilder met dezelfde initialen.

De twee portretten in het Rijksmuseum kunnen worden ondergebracht in een grote reeks zeeheldenportretten: behalve Jacob van Wassenaer Obdam (1610–1665) en Cornelis Tromp (1629–1691) zijn vergelijkbare portretten teruggevonden van de vlootvoogden Adriaen Banckert (ca. 1615–1684), Cornelis Evertsen (1610–1666), Johan Evertsen (1600–1666), Jan van Galen (1604–1653), Abraham van der Hulst (1619–1666), Egbert Kortenaer (1604–1665), Jan Meppel (1609–1669), Maerten Tromp (1598–1653) en Witte de With (1599–1658). Van Maerten en Cornelis Tromp zijn elk twee verschillende portretten bekend, van Witte de With zelfs drie. Van de portretten van Maerten Tromp en Witte de With bestaan bovendien meerdere identieke exemplaren.

Alle afbeeldingen zijn navolgingen van bestaande zeventiende-eeuwse portretten, zowel schilderijen als prenten. Het loont de moeite in het kort een overzicht van de portretten en hun voorbeelden te geven, teneinde te kunnen vaststellen in welke periode de reeks geschilderd moet zijn. De beeltenis van Van Wassenaer Obdam gaat terug op een prent door Theodoor Matham naar het schil-

Afb. 1. Abraham Westervelt, Portret van Jacob van Wassenauer Obdam. Olieverf op paneel, 39,5 x 30,5 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 2. Theodoor Matham naar Adriaen Hanneman, Portret van Jacob van Wassenauer Obdam. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

1

Afb. 3. Abraham Westervelt, Portret van Cornelis Tromp. Olieverf op paneel, 40 x 33 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 4. Jan Mijtens, Portret van Cornelis Tromp, 1668. Olieverf op doek, 134 x 105 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

2

3

4

Afb. 5. Abraham Westervelt, Portret van Cornelis Tromp. Olieverf op paneel, 38 x 32 cm. Gemäldegalerie, Berlin-Dahlem.

Afb. 7. Abraham Westervelt, Portret van Adriaen Banckert. Olieverf op paneel, 38 x 33 cm. Galerie Rob Kattenburg, Breukelen.

Afb. 6. Michiel Mouzijn naar Gerbrand van den Eeckhout. Portret van Cornelis Tromp. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

Afb. 8: Hendrick Berckman, Portret van Adriaen Banckert, 1673. Olieverf op doek, 110 x 83,5 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

5

6

7

8

Afb. 9. Abraham Westervelt, Portret van Cornelis Evertsen. Olieverf op paneel, 38 x 32 cm. Verblijfplaats onbekend.

Afb. 11. Abraham Westervelt, Portret van Johan Evertsen. Olieverf op paneel, 38,5 x 32 cm. Verblijfplaats onbekend.

9

Afb. 10. Arnold de Jode, Portret van Cornelis Evertsen. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

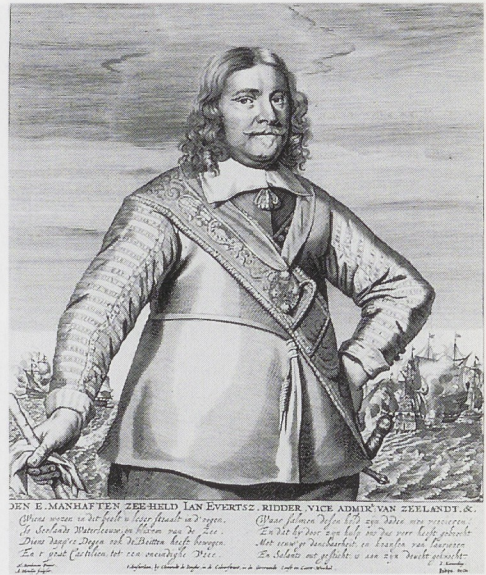
Afb. 12. Abraham Westervelt, Portret van Johan Evertsen. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum.

10

11

12

Afb. 13. Abraham Westervelt, Portret van Jan van Galen. Olieverf op paneel, 38 x 32,5 cm. Verblijfplaats onbekend.

Afb. 15. Abraham Westervelt, Portret van Abraham van der Hulst. Olieverf op paneel, 38 x 32 cm. Particuliere collectie.

13

Afb. 14. Michiel Mouzijn naar Jan Lievens, Portret van Jan van Galen. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum.

Afb. 16. Jacob de Visser, Portret van Abraham van der Hulst. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

14

15

16

Afb. 17. Abraham Westervelt, Portret van Egbert Kortenaer. Olieverf op paneel, 38,5 x 31 cm. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

Afb. 19. Abraham Westervelt, Portret van Jan Meppel. Olieverf op paneel, 38 x 33 cm. Verblijfplaats onbekend.

17

Afb. 18. Toegeschreven aan Michiel Mouzijn, Portret van Egbert Kortenaer. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum.

Afb. 20. Reynier Persijn, Portret van Jan Meppel. Prent. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum.

DEN E. MANHAFTEN ZEEHELDT EGBERT MEEUZE KORTENAER LT. ADMIRAEL VAN HOLLANDT EN WESTVRIESLANDT, op de zee.

*Dus zietmen Cortenaer 't' Waterleene aert-leere,
't' volghet dat duist'land hem gescheuen lid'ner' lide.
Wanneer he 't' v'rijheit' Ryck in 't' Engeland' had' becoen.
En hier geuuelde het' de k'oning van zyn' leide.*

*Zyn' faesche he' vol' j'ong' op 't' v'rijheit' leere,
En he' v'rijheit' d'rijual' van' l'ijf' van' zyn' leere.
Om' d'oor' zyn' Doot' het' v'rijheit' die' he' v'rijheit' leere.
Met' 't' v'rijheit' een' v'rijheit' die' v'rijheit' leere.*

18

19

JAN CORNELISZ MEPPEL, I. Admiraal van Hollandt en Westvrieslandt onder 't' Collegie van 't' Noorder quarter.

*(Dus Meppel die' v'rijheit' een' v'rijheit' leere,
Dus Meppel die' v'rijheit' een' v'rijheit' leere,
Dus Meppel die' v'rijheit' een' v'rijheit' leere,
Dus Meppel die' v'rijheit' een' v'rijheit' leere.)*

20

derij door Adriaen Hanneman, dat hangt op kasteel Twickel te Delden (afb. 1, 2)⁴; de portretten van Cornelis Tromp respectievelijk op het grote schilderij door Jan Mijntens uit 1668 in het Rijksmuseum en een prent door Michiel Mouzijn naar een niet meer bekend schilderij door Gerbrand van den Eeckhout (afb. 3, 4, 5, 6)⁵; Adriaen Banckert op een prent door Christian Hagen naar het grote schilderij door Hendrick Berckman uit 1673 in het Rijksmuseum (afb. 7, 8)⁶; Cornelis Evertsen op een prent door Arnold de Jode (afb. 9, 10)⁷; Johan Evertsen op een prent door Abraham Blootelingh naar een niet meer bekend schilderij door Hendrick Berckman (afb. 11, 12)⁸; Jan van Galen op een prent door Mouzijn naar een niet meer bekend schilderij van Jan Lievens (afb. 13, 14)⁹; Abraham van der Hulst op een prent door Jacob de Visscher (afb. 15, 16)¹⁰; Egbert Kortenaer op een prent toegeschreven aan Mouzijn (afb. 17, 18)¹¹; Jan Meppel op een prent door Reynier Persijn naar een schilderij door Christoffel Pierson in het Westfries Museum te Hoorn (afb. 19, 20)¹²; de portretten van Maerten Tromp beide op een prent door Cornelis van Dalen naar een groot schilderij door Jan Lievens, dat onlangs in Duits particulier bezit is teruggevonden¹³; de drie beeltenissen van Witte de With ten slotte alle op een schilderij toegeschreven aan Hendrick Martensz. Sorgh uit 1654 in het Maritiem Museum 'Prins Hendrik' te Rotterdam (A. Blootelingh maakte hiernaar na het sneuvelen van De With een gravure; het voorbeeld voor het paneeltje is echter duidelijk het schilderij).¹⁴

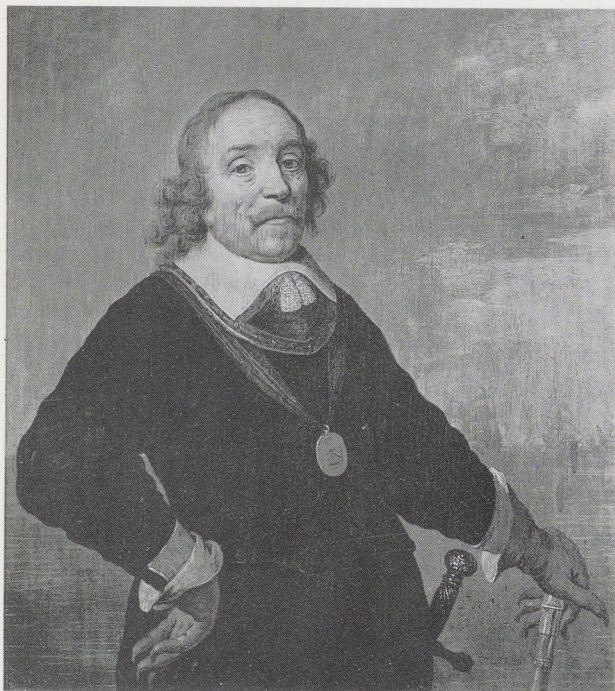
De bovengenoemde reeks portretten overziend is duidelijk dat zij tussen circa 1653 en 1673 moet zijn ontstaan. De meest vooraanstaande vlootvoogden uit de Eerste Engelse Oorlog (1652-1654) zijn aanwezig, geschilderd naar portretten die in 1653 en de jaren daarna moeten zijn vervaardigd: Johan Evertsen, Jan van Galen, Maerten Tromp en Witte de With. Ook een aantal van de voornaamste vlootvoogden uit de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667) behoort tot de reeks: Adriaen Banckert, Cornelis Evertsen, Abraham van der Hulst, Egbert Kortenaer, Jan Meppel, Cornelis Tromp en Jacob van Was-

senaer Obdam. De beroemdste van allen, Michiel de Ruyter (1607-1676), is, opmerkelijk genoeg, niet aanwezig. Wellicht is zijn portret nog niet boven water gekomen, niet als zodanig herkend of verloren gegaan. De portretten van Maerten Tromp zijn wellicht de eerste uit de reeks (afb. 21, 22, 23). Op 11 december 1653, ruim vier maanden na het sneuvelen van de zeeheld, bood Abraham Westervelt aan de Rotterdamse admiraliteit te koop aan *twee contrafeijtsels van wijlen de heer Lt. Admiraal Tromp vromer memorie, d'een wat grooter als 't ander*. Na overleg besloot het admiraliteitsbestuur het grootste exemplaar voor de prijs van f 10,- te kopen, om in de *vertreckcamer alhier opgehangen te werden*.¹⁵ Het portret van Cornelis Tromp uit het Rijksmuseum en dat van Adriaen Banckert lijken van de nu bekende portretten de laatste uit de reeks te zijn. Het voorbeeld voor de beeltenis van Tromp, een schilderij door Mijntens, dateert van 1668 en de navolging kan dus niet eerder dan in dat jaar zijn vervaardigd.¹⁶ Voor het portret van Banckert diende een schilderij van Berckmans tot voorbeeld, dat 1673 is gedateerd. Deze beide portretten zijn duidelijk veel vrijere navolgingen dan de beeltenissen van Maerten Tromp en Jan van Galen, die kunnen worden beschouwd als de vroegste werken uit de reeks. Kennelijk was de schilder na verloop van jaren tot een wat gewaagdere aanpak in staat.

Opvallend is dat de vijf bekende portretten van Witte de With maar liefst drie verschillende varianten laten zien.¹⁷ Op de variant die in drie exemplaren bekend is, staat De With afgebeeld leunend op een stok, omhangen met de Orde van St. Michel, met een sabel aan zijn linkerzijde en naast hem op tafel een aardglobe (afb. 24). Een tweede versie toont De With op dezelfde wijze geportretteerd naast een aardglobe voor een achtergrond met zijn familiewapen en een kast met daarop een slapende Neptunus (afb. 25).¹⁸ Een derde variant toont De With eveneens op dezelfde wijze geportretteerd naast een aardglobe voor een achtergrond met naast een zuilvoet rechts, links een doorkijkje op zee met een oorlogsschip (afb. 26).¹⁹ Deze drie portretten van Witte de With nemen een

Afb. 21. Abraham Westervelt, Portret van Maerten Tromp. Olieverf op paneel, 38 x 32 cm. Gemäldegalerie, Berlijn-Dahlem.

Afb. 22. Abraham Westervelt, Portret van Maerten Tromp. Olieverf op paneel, 38 x 31 cm. Particuliere collectie.

21

22

Afb. 23. Cornelis van Dalen naar Jan Lievens, Portret van Maerten Tromp. Prent. Rijksmuseum Nederlandsche Scheepvaartmuseum.

aparte plaats in binnen de reeks (afb. 27). Het lag dan ook voor de hand in eerste instantie naar de herkomst van de Witte de With-portretjes te zoeken. Deze speurtocht leidde tot de vondst van de schilder van deze reeks portretten. In de *Künstlerinventare* van Abraham Bredius staat namelijk vermeld dat blijkens de boedelinventaris van wijlen admiraal Witte de With d.d. 19 november 1659 is betaelt aan Abraham Westervelt wegens 't maecken ende leveren van drie portraiten: f 15.²⁰ Gezien de prijs kan het hier niet om één of meer van de grote portretten van De With gaan, die overigens blijkens de opschriften op de eraan gemaakte prenten alle op naam van andere kunstenaars staan. Voor de algemene verkoop zal Westervelt meerdere exemplaren van één variant van het De With-portret in voorraad hebben gehad. Het lijkt derhalve aannemelijk dat het hier de drie versies van het portret van De With uit de zeeheldenreeks betreft.

In de *Künstlerinventare* van Bredius is opgenomen een *Inventaris van alle de goederen ... die Abraham van Westervelt met zijn overledene huysvrouwe Annetge Pieters Coelentroe- ver in 't gemeen beseten heeft, en bij voorsz. Annetge Pieters op den 23 October 1665*

23

Afb. 24. Abraham Westervelt, Portret van Witte de With, Olieverf op paneel, 38 x 32 cm. Rijksmuseum Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam.

Afb. 26. Abraham Westervelt, Portret van Witte de With. Olieverf op paneel, 38,5 x 32 cm. Tot 1941 in de collectie van het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum, Amsterdam.

24

Afb. 25. Abraham Westervelt, Portret van Witte de With. Olieverf op paneel 38 x 32 cm. Rijksdienst Beeldende Kunst, 's-Gravenhage.

Afb. 27. Toegeschreven aan Hendrick Sorgh, Portret van Witte de With, 1654. Olieverf op doek, 108 x 81 cm. Maritiem Museum 'Prins Hendrik', Rotterdam.

25

26

27

*metter doot ontruymt ende naergelaeten sijn. Overgelevert ter weeskamer deser stede Rotterdam bij de voorsz. Abraham van Westervelt ter presentie van Cornelis Pietersz. Koelentrouwer, capt. op een jacht ten dienste der Admiraliteit, ende Aert Goverts. Verhelst, backer, als geordonneerde voogden ... 27 Nov. 1666.*²¹ In deze inventaris vinden wij onder de *winckelwaren* temidden van andere schilderijen: *Vier Admiraels* [één formaat] *ongelijst*, *Noch vijf à ses gedootverft* [in grondverf geschilderd], *Vijftien Admiraals gelijst* en *Nog nege de groote Admiraels*. Na deze tijd moet Westervelt zijn voortgegaan met het vervaardigen van portretten van beroemde vlootvoogden: hiervoor betoogden wij reeds dat het portret van Adriaen Banckert niet eerder dan in 1673 door hem kan zijn geschilderd. Een eenvoudige rekensom leert ons dat de schilder in 1665 al heel wat meer admiraalportretten in voorraad had dan wij blijkens de hierboven vermelde lijst tot nu toe hebben kunnen ontdekken. Dat behoeft geen verbazing te wekken. Veel schilderijen kunnen verloren zijn gegaan. Een aantal zal in de loop der tijd als anoniem of toegeschreven aan een andere schilder dan Abraham Willaerts op de markt zijn gekomen. Het portret van Maerten Tromp bijvoorbeeld stond tot nu toe te boek als een anonieme kopie naar Jan Lievens omdat dit paneeltje naar voorbeeld van het grote portret van laatstgenoemde schilder is vervaardigd. De paneeltjes van Westervelt zijn bovendien niet van topkwaliteit; men mag derhalve aannemen dat er vele nog onontdekt sluimeren in particuliere collecties in binnen- en buitenland. Het portretoeuvre van Abraham Willaerts wordt door deze vondst dus verkleind, dat van Abraham Westervelt aanzienlijk vergroot. Tot nu toe waren van Westervelt slechts enkele landschappen, genreschilderijen en een portret van een dame bekend.²² Dat hij meer portretten vervaardigde kunnen wij behalve uit bovengenoemde boedelinventaris ook opmaken uit een prent voorstellende het portret van prins Basilius van de Moldau, die Willem Hondius blijkens het onderschrift in 1651 te Danzig vervaardigde naar een schilderij van Westervelt.²³ Over het leven van Abraham Westervelt is

vrij weinig bekend.²⁴ Hij werd geboren in 1620 of 1621 als zoon van Evert Westervelt. Zijn opleiding ontving hij wellicht in Utrecht of Amsterdam. Daarna vestigde hij zich te Rotterdam (de woonplaats van Witte de With!). Tussen 1651 en 1653 was hij in dienst bij vorst Janusz Radzivil van Litouwen (afb. 28). Hij maakte toen tijdens een veldtocht tegen de Kozakken in Polen veel tekeningen. Blijkens zijn presentatie van twee portretten van Tromp aan de Rotterdamse admiraliteit in december 1653 (zie boven) is hij onmiddellijk na terugkeer in Rotterdam met het schilderen van de zeeheldenreeks begonnen. Zijn privéleven wordt gekenmerkt door vele huwelijken.²⁵ In 1645 schijnt hij voor het eerst in het huwelijk te zijn getreden. Op 21 mei 1647 trouwde hij als weduwnaar met Annetje Pieters Coulentrouwer, op 6 maart 1667 met Adriaentge Cornelis Veenendael en op 3 maart 1669 met Anna le Sevain. Hij hertrouwde nogmaals op 21 oktober 1691, met Ariaentje den Tret. Alleen bij zijn tweede vrouw had hij kinderen, een zoon en vier dochters, die allen remonstrants werden gedoopt. De zoon, genaamd Pieter, en drie van zijn dochters, allen Aaltje geheten, overleden vroegtijdig. Alleen een dochter genaamd Jannetje bereikte de volwassen leeftijd en huwde; zij stierf in 1717.²⁶ Opmerkelijk is overigens dat de vader van Westervelts tweede vrouw, Cornelis Pietersz. Coelentrouwer, kapitein was op een admiraliteitsjacht. Misschien heeft hij Westervelt na diens terugkeer uit Polen in 1653 aangemoedigd met de zeeheldenportrettenreeks te beginnen? Een eigen huis kocht Westervelt begin 1664, *De Swaen*, gelegen aan de Houttuin bij de Oostmolenstraat.²⁷ Tussen 1666 en 1677 komt zijn naam herhaaldelijk voor in de Rotterdamse stadsrekeningen: hij ontving onder meer geld voor het schilderen van psalm- en wapenborden en het vergulden van de letters in de sokkel van het standbeeld van Erasmus door Hendrick de Keyser te Rotterdam.²⁸ Blijkens vermeldingen in het Weeskamerarchieff was hij in diezelfde tijd werkzaam als tekenleraar.²⁹ In 1687 werd hij nog hoofdman van het plaatselijke St. Lucasgilde. Hij stierf in augustus 1692.³⁰ Niet voor niets komen wij zoveel admiraals-

Afb. 28. Detail uit anoniem 18e-eeuws schilderij naar tekening van Abraham Westervelt, Vorst Janusz Radziwili van Litouwen trekt de veroverde stad Kiev binnen in 1651. Voorheen in de collectie van het Schlossmuseum, Warschau. Verbrand in 1939.

28

portretten tegen in de inventaris van Westervelts winkel. De beeltenissen van Nederlands beroemdste vlootvoogden waren in de zeventiende eeuw (en in de eeuwen daarna) een geliefde vorm van wanddecoratie.³¹ De grote geschilderde portretten hingen bij de admiraals zelf thuis, in admiraliteitsgebouwen, bij familie of rijke kennissen. Minder draagkrachtigen konden een keuze maken uit het overvloedige aanbod aan zeeheldenportretten in prentvorm, vaak in grote oplage gedrukt. Wie iets meer dan gemiddeld te besteden had, kon een schilderij van Westervelt kopen en dat aan de muur te pronk hangen ter herinnering aan een favoriete zeeheld.

Tot die laatsten behoorden waarschijnlijk ook collega-vlootvoogden. In de boedelinventaris van luitenant-admiraal Cornelis Tromp worden genoemd als zich bevindend in zijn tuinhuis: *17 portretten zoo Admiraals*

als Vice-Admiraals, alle met vergulde lijsten, tezamen geschat op een waarde van f 50,-.³² Gezien de plaats waar zij zich bevonden en de geschatte waarde kunnen hier zeer wel werken uit de reeks zeehelden van Westervelt onder zijn geweest. Er is namelijk geen aanwijzing dat een andere kopiist een groot aantal admiraalsportretten heeft vervaardigd. Ook in de boedel van luitenant-admiraal Michiel de Ruyter bevinden zich schilderijen die gezien de personen die zijn afgebeeld heel goed werken van Westervelt kunnen zijn geweest. Bij hem hingen in het voorhuis namelijk de portretten van zijn collega's Tromp, Meppel, Van der Hulst en Tjerk Hiddesz. de Vries (1622-1666).³³ Boven vermeldden wij reeds dat Witte de With drie exemplaren van zijn portret bij Westervelt bestelde. Wellicht behoorden de zeehelden zelf dus tot Westervelts beste klanten! Zij kochten de schilderijen ook om aan familie –

bijvoorbeeld elk kind één – en collega's cadeau te doen. Zo werden ook de drie portretten van Witte de With verdeeld. Diens weeskind Yda betaalde in 1660/1661 f 7,- aan Abraham Westervelt voor het transport van twee schilderijen. Hoogstwaarschijnlijk behield zij dus zelf één van de portretten van haar vader en liet de twee andere naar familieleden sturen.³⁴

Noten

¹ P. J. J. van Thiel e.a., *Alle schilderijen van het Rijksmuseum te Amsterdam*, Amsterdam/Haarlem 1976, p. 605, respectievelijk inv. nrs. A 579 en A 1683.

² L. J. Bol, *Die holländische Marinemalerei des 17. Jahrhunderts*, Braunschweig 1973, pp. 77–79. Voor de meest recente bijdrage over leven en werk van Abraham Willaerts, zie: Marten Jan Bok, *Vijfendertig Utrechtse kunstenaars en hun werk voor het Sint Jobs Gasthuis 1622–1642*, Utrecht 1984, pp. 96–101.

³ Zie bijvoorbeeld zijn mansportret in het Centraal Museum te Utrecht (cat. 1952, nr. 342) en de afbeeldingen van portretten op zijn naam bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie te 's-Gravenhage.

⁴ F. Muller, *Beschrijvende catalogus van 7000 portretten*, Amsterdam 1853, p. 284, nr. 5947 (het paneeltje in het Rijksmuseum, zie noot 1). Het portret door Hanneman, zie: O. ter Kuile, *Adriaen Hanneman 1604–1671, een Haags portretschilder*, Alphen aan den Rijn 1976, pp. 95, 96, nr. 50a.

⁵ Respectievelijk Van Thiel e.a., *op. cit.* (noot 1), p. 407, inv. nr. A 284 en Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 258, nr. 5414. Het paneeltje in de Gemäldegalerie te Berlijn-Dahlem, zie: *Gemäldegalerie Berlin. Gesamtverzeichnis der Gemälde*, Londen 1986, p. 51, inv. nr. 764.

⁶ J.F. van Someren, *Beschrijvende catalogus van gegraveerde portretten van Nederlanders*, Amsterdam 1890, dl. II, p. 105 (gegevens over het paneeltje bij het Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage, nr. 93733, momenteel in bezit van Galerie Rob Kattenburg te Breukelen). Het portret door Berckman, zie: Van Thiel e.a., *op. cit.* (noot 1), p. 113, inv. nr. A 1644.

⁷ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 82, nr. 1575 (gegevens over het paneeltje bij het Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage, nr. 79100; formaat vermeld in de cat. veiling F. Muller 30 april 1907, nr. 166).

⁸ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 83, nr. 1593 (gege-

vens over het paneeltje bij het Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage, nr. 16180).

⁹ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 90, nr. 1761 (gegevens over het paneeltje bij het Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage, nr. 16181).

¹⁰ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 127, nr. 2635 (gegevens over het paneeltje in particulier bezit te Athene bij het prentenkabinet van het Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam).

¹¹ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 144, nr. 3005 (het paneeltje in het Scheepvaartmuseum, inv. nr. A. 3348; zie ook Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage, nr. 16179). Zie over de prent toegeschreven aan M. Mouzijn: S. S. Dickey, 'Bartholomeus van der Helst and Admiral Cortenaer: Realism and idealism in Dutch heroic portraiture', in: H. Blasse-Hegeman e.a. (ed.), 'Nederlandse portretten. Bijdragen over de portretkunst uit de zeventiende en achttiende eeuw', *Leids Kunsthistorisch Jaarboek VIII* (1989), pp. 227–245.

¹² Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 170, nr. 3565, (gegevens over het paneeltje bij het Iconographisch Bureau te 's-Gravenhage, nr. 16182).

¹³ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 259 en 260, nr. 5445 (de paneeltjes respectievelijk in de Gemäldegalerie te Berlijn-Dahlem, inv. nr. 769 en het Amsterdams Historisch Museum, inv. nr. A 2475). Eenzelfde portret van Maerten Tromp als dat te Berlijn-Dahlem is geveild bij Sotheby's te Londen op 27 januari 1965, nr. 66 en Christie's te Amsterdam, 14 november 1991, nr. 80. Beide kunnen worden toegeschreven aan Abraham Westervelt. Niet bekend is of het hier om één en hetzelfde exemplaar dan wel twee exemplaren gaat. Een portret vrijwel identiek met dat in het Amsterdamsch Historisch Museum bevindt zich in Brits particulier bezit (afb. 22). Gegevens over het teruggevonden portret van Tromp door Lievens in het prentenkabinet van het Scheepvaartmuseum te Amsterdam (vermeld in H. Schneider/R. E. O. Ekkart, *Jan Lievens, sein Leben und seine Werke*, Amsterdam 1973, p. 152, nr. 265a).

¹⁴ Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 294, nr. 6138. Zie ook: P. J. J. van Thiel en C. J. de Bruyn Kops, *Prijst de lijst. De Hollandse schilderijlijst in de zeventiende eeuw*, 's-Gravenhage 1984, pp. 270–271, nr. 77. Het portret toegeschreven aan H.M. Sorgh, zie: *Jaarverslag Maritiem Museum 'Prins Hendrik'*, (1939), p. 14, inv. nr. P 664.

¹⁵ Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, Eerste Afdeling, Admiraliteitsarchieven, inv. nr. 148, fol. 534, d.d. 11 december 1653 (notulen Admiraliteit van Rotterdam).

¹⁶ De kleding komt sterk overeen met die op het portret door Mijntens, de houding heeft daarentegen het meeste weg van die op een prent door H. Bary naar een niet meer bekend schilderij door J. de Baen (Muller, *op. cit.* (noot 4), p. 258, nr. 5416).

¹⁷ De drie identieke portretjes bevinden zich in het Scheepvaartmuseum te Amsterdam, inv. nr. 1991.0209 (afkomstig uit de hoofdstedelijke Kweekschool voor de Zeevaart), het Maritiem Museum te Rotterdam, inv. nr. P 2687 en het Bodemuseum in Berlijn, inv. nr. 769A. Voor meer details over het portret uit de Kweekschool, zie: R. B. Prud'homme van Reine e.a., *Ter navolging. Maritieme kunst en curiosa uit de Kweekschool voor de Zeevaart*, Zutphen 1992, pp. 82–84, nr. 1–20; over dat uit Berlijn, zie: *Staatliche Museen zu Berlin. Gemäldegalerie. Holländische und flämische Gemälde des siebzehnten Jahrhunderts im Bode-museum*, Berlijn 1976, p. 96.

¹⁸ *Rijksdienst Beeldende Kunst. Old master paintings. An illustrated summary catalogue*, Zwolle/Den Haag 1992, p. 318, nr. 2829, inv. nr. C 99.

¹⁹ Afgebeeld in: J. F. L. de Balbian Verster, 'Een portret van Witte Corn. de With', *Jaarverslag Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum* (1928), pp. 49–51, A 349. Verkocht in 1941 blijkt vermelding in het aankoopboek van het Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam.

²⁰ A. Bredius, *Künstlerinventare; Urkunden zur Geschichte der holländischen Kunst des XVI-ten, XVII-ten und XVIII-ten Jahrhunderts*, 's-Gravenhage 1915–1922, dl. v, p. 1776.

²¹ Bredius, *op. cit.* dl. v, pp. 1774–1776. Aangezien daarin enkele afschrijffouten voorkomen is hier de originele tekst geciteerd, bewaard in: Gemeentearchief Rotterdam, Weeskamerarchief, inv. nr. 454, nr. 131c.

²² Gegevens bewaard onder de naam Abraham Westervelt bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie te 's-Gravenhage. Zie verder de volgende literatuur over het werk van Westervelt: Z. Batowski, *Abraham van Westervelt, Holländischer Maler des XVII. Jahrhunderts und seine Tätigkeit in Polen*, Krakow 1932. (N.b.: Waarschijnlijk is deze studie eerder verschenen als 'Abraham van Westervelt, malarz holenderski XVII wieku i jego prace w Polsce', *P. A. U. Przegląd historii Sztuki*, 1930/31, pp. 115–129). H. Gerson, *Ausbreitung und Nachwirkung der holländischen Malerei des 17. Jahrhunderts*, Haarlem 1942, p. 504. H. Gerson, 'Een

landschap van A. van Westerveld', *Kunsthistorische Mededelingen van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie*, 1 (1946), pp. 30–31. A. Blankert, *Museum Bredius. Catalogus van de schilderijen en tekeningen*, Zwolle 1992, pp. 244, 245, nr. 187.

²³ F. W. H. Hollstein, *Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts ca. 1450–1700*, Amsterdam/Roosendaal 1949–..., dl. IX, p. 102.

²⁴ Bredius, *op. cit.* (noot 20), pp. 1773–1777. Zie verder over Westervelt: A. von Wurzbach, *Niederländisches Künstlerlexicon*, Wien 1906–1910, dl. 2, p. 855. U. Thieme en F. Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, Leipzig 1942, dl. xxxv, pp. 450–451. E. Wiersum, 'Een 17de eeuwse Hollandsch schilder', *Nieuwe Rotterdamse Courant, Avondblad* van 28 oktober 1933.

²⁵ Gemeentearchief Rotterdam, Gereformeerde Stadstrouwboeken.

²⁶ Gemeentearchief Rotterdam, Remonstrantse Doopregisters.

²⁷ Gemeentearchief Rotterdam, Oud-Notarieel Archief, inv.nr. 369, fol. 249, 250.

²⁸ Bredius, *op. cit.* (noot 20), p. 1774.

²⁹ Bredius, *op. cit.* (noot 20), p. 1777. Gemeentearchief Rotterdam, Weeskamerarchief, inv.nr. 457, fol. 259 en inv.nr. 463, fol. 16.

³⁰ Gemeentearchief Rotterdam, Registers der doden.

³¹ Voor portretten van M. Tromp vermeld in zeventiende-eeuwse boedelinventarissen, zie: Bredius, *op.cit.* (noot 20), pp. 890, 1233, 1852. Voor de achttiende eeuw, zie: R. B. Prud'homme van Reine, *Jan Hendrik van Kinsbergen 1735–1819, admiraal en filantroop*, Amsterdam 1990, pp. 228 en 540.

³² W. Martin, 'Een en ander uit den inventaris der nalatenschap van Cornelis Tromp', *Oud-Holland* 19 (1901), pp. 66–76, vooral p. 75. De originele inventaris is onlangs aangekocht door de bibliotheek van het Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam, cat. nr. J 613.

³³ P. J. Blok, 'Inventaris van De Ruyter's inboedel, opgemaakt 22–24 Maart 1677', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 49 (1928), pp. 187–213, vooral p. 195.

³⁴ Bredius, *op. cit.* (noot 20), Supplement, p. 288.